

5. Дубасенюк О.А. Передмова / О.А. Дубасенюк // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / за ред. проф. О.А. Дубасенюк : зб. на-ж.-метод. праць. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3–14.
  6. Крившенко Л.П. Современные технологии обучения // Педагогика: учеб. / Л.П. Крившенко [и др.] ; под ред. Л.П. Крившенко. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – С. 317–341.
  7. Кузнецов С. Открытые технологии образования (ситуационное обучение с использованием ресурсов Интернет). – Режим доступа: <http://www.5186364.ru/> Домашняя страница КУЗНЕЦОВА Сергея Валентиновича Kuznetsov Serge.
  8. Мазниченко М.А. Мифы современного образования / М.А. Мазниченко // Педагогика. – 2007. – № 2. – С. 37–44.
  9. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов. – 2-е изд., стереотип / Инна Виталиевна Никишина. – Волгоград : Учитель, 2008. – 91 с.
  10. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: Учеб. Пособие для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений / С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н. Шняпов и др.; под ред. С.Л. Смирнова. – 4-е изд., испр. – М.: Издательский центр «Академия», 2001. – 512 с.
  11. Перевалов С.Г. Подготовка учителя к творческому решению педагогических задач [Электронный ресурс]: из фондов Российской Государственной библиотеки / Перевалов Сергей Гаврилович. – Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 – теория и методика профессионального образования. – Москва, 2005. – М.: РДБ, 2005. – Полный текст: <http://diss.rsl.giAii3z/05/0629/050629019.pci.f>. – Текст воспроизводится по экземпляру, который находится в фонде РДБ.
  12. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко ; за ред. О.І. Пометун. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с.
- Стаття надійшла до редакції 27.05.2010р.

УДК 378.1

В.І. Дмитрук, В.М. Павченко
к. філол. н., доцент;
к. істор. н., доцент,
ВП “Кіровоградський факультет
Київського національного універси-
тет культури і мистецтв”

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПЕДАГОГІЧНИХ СТУДІЯХ **ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ**

Проаналізовано досвід впровадження компетентнісного підходу до освітньо-виховних практик ВНЗ. Обґрунтовані чинники активізму науково-педагогічної громадськості в усвідомленні цієї інновації як компоненти зміни знаньової парадигми навчання.

Ключові слова: компетентнісний підхід, інструментальні компетенції.

Проанализирован опыт внедрения компетентностного подхода в образовательно-воспитательных практиках ВУЗа. Обоснованы факторы активизации научно-педагогической общественности в осознании этой инновации как компонента замены знаньовой парадигмы обучения.

Ключевые слова: компетентностный подход, инструментальные компетенции.

The article contains the analysis of the experience implementations of competency point of view education practice of higher educational institution. Causes of make more active of the scientific-pedagogy community based through would realize of this innovation as a component of a change of the knowledge digm of studies.

Key words: competence the approach, tool the competence.

Постановка проблеми. Соціокультурні, економічні, політичні зміни в Україні за умов сучасних глобалізаційних процесів супроводжують зростанням відповідальності громадян за долю країни і всієї планети. Зумовлює їх інноваційну освіченість та креативну діяльність, що уможливується випереджальним розвитком освіти, підготовкою фахівців нового покоління – конкурентоспроможних на ринку праці, активних у освоєнні мінливого соціального оточення, з високою адаптивною мобільністю і гальною культурою. Саме такі риси сучасного професіонала спонукають до „соціальної самовибудови” і творчої самореалізації, за якої, на думку А.Ейнштейна, „уява важливіша знань”. Все це вимагає зміни парадигми вищої освіти від підготовки людини знаючої до підготовки людини діяльної. Вирішення завдання передбачає оволодіння студентом професійною компетентністю, що розширить академічне і професійне визнання спеціалістів, поліпшить якість їх праці й засвідчить реальність транзитивної української вищої школи від стадії „бачення” і „бажання” до стадії вибудови чітких відносин у межах європейського освітнього простору.

Аналіз актуальних досліджень. Кваліфікаційний рівень працівників сьогодні все частіше ідентифікується з поняттям „компетенції”. Претензії на освітню інновацію, цей феномен став провідною темою вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних дискусій. Проблема набула всебічної інтерпретації в енциклопедіях, монографіях, посібниках, матеріалах конференцій, публікаціях у фахових журналах І.Беха, В.Лугової, О.Слюсаренка, Ю.Сухарникова, М.Степка, І.Бабіна, О.Оверчук, О.Пометуна та інших [1]. Більшість дослідників презентують професійну компетентність інтегральною характеристикою особистості спеціаліста, яка відображає не тільки ступінь оволодіння знаннями, вміннями й навичками у певній галузі, а й особистісні риси, здатність жити й ефективно діяти у суспільстві.

Натомість буденні практики вищої школи, демонструючи залишки „впертості педагогіки”, все ще культивують моністичний вузькопрофесійний інструменталізм, нехтування знаннями універсальними. „Крайність такого розвитку людей, – наголошував знаний філософ ХХ ст. Евальд Ілленков, – виявляється „професіональний кретинізм” (в укр. перекладі „йолопізм” – авт.), ...стан, за якого у кожному з індивідуумів розвинута крайнощі, до спотворено односторонньої карикатурності лише одна із загальнолюдських здатностей, а решта пригнічені, нерозвинені” [3, с. 227].

Мета дослідження полягає у визначенні гальмівних чинників впровадження до освітньо-виховних практик вищого навчального закладу компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Ідея компетентнісного підходу вбачається у вигляді глибинних змін світогляду, традицій, стилю мислення і мотивів поведінки людей, які складають сучасний соціум. Вона виводить мету сучасної освіти за межі традиційних уявлень про неї як системи передачі знань і формування увідповіднених вмінь та навичок. За радянських часів соціальне замовлення для системи освіти полягало у підготовці функціонального типу особистості, навченої слухняно виконувати чітко визначені обов'язки. Підготовка фахівця здійснювалася шляхом передачі нагромадженого, перевіреного, позитивно оціненого попередніми поколіннями досвіду. Сучасне парадигмальне зрушення в усвідомленні сенсу освіти вочевидить у переорієнтації на розвиток здібностей студентів, а передача досвіду уподібнюється засобу ти матеріалу конструювання розвивальних процедур.

Нинішні умови вимагають особистості діяльної, спроможної не тільки виконувати чийсь рішення, а й приймати їх самостійно у різних ситуаціях, які часто пов'язані з ризиком, недостатністю інформації, динамічною ринковою кон'юнктурою. Теоретичні за змістом і широкі енциклопедичні знання, які тривалий час були головною метою освітнього процесу, мають стати засобом формування у студента готовності ефективно самоорганізувати внутрішні (знання, вміння, цінності, психологічні особливості та ін.) і зовнішні (інформаційні, людські, матеріально-фінансові та ін.) ресурси для досягнення поставленої мети. Такою вбачається еволюція освіти від знань до компетентнісно-орієнтованої, що уможливить збагачення ресурсу навчально-виховного процесу вищої школи зв'язками з практикою і реальними потребами суспільства.

Необхідність мобілізації ресурсів особистості у педагогічній думці висувається не вперше. Цю ідею 1991 р. виголосив вчений-педагог академік Б.Т.Лихачов на засіданні тодішньої Академії педагогічних наук у доповіді „Про цілі виховання”, де він обґрунтував універсальний концептуальний орієнтир освітнього процесу – *„всесічний розвиток сутнісних сил людини”* [5, с.68]. Відображаючи сьогоднішній суспільний настрій з приводу неперервного характеру освіти, ця думка гуманіста ХХ ст. спрямовує навчально-виховні практики на створення умов розвитку як індивідуальних здібностей і суб'єктних можливостей (сутнісних сил) студента, так і його соціальних умінь встановлювати продуктивні взаємовідносини із зовнішнім світом. Така *„повноцінність розвитку”* уможлиплюється, на нашу думку, не стільки освітою людини, скільки її *освіченістю*. Саме остання завжди відображала високий професіоналізм, розмаїття інтересів, духовність, інтелігентність, адекватність культурним традиціям суспільства. Освічена людина володіє достатнім об'ємом знань, вмінь, навичок і соціального досвіду, намагається їх поповнювати й оновлювати. Використовуючи можливості для вирішення соціально й особистісно вагомих проблем, вона дотримується основних культурних, духовних і моральних стандартів

цивілізованого суспільства. Така інтерпретація освіченості передбачає вихованість, бо людину невиховану вважати освіченою неможливо.

Визнання формування освіченої людини метою сучасної освіти вимагає увідповіднення педагогічних засобів щодо специфіки нинішнього етапу суспільного розвитку, їх спрямованості на розвиток бажаних (неохідних) ознак майбутнього фахівця. Такі засоби уможливають компетентний підхід, який актуалізує не тільки знаннєві результати освіти, а й довід і способи діяльності у процесі вирішення проблем. Цей підхід отримав конкретизоване обґрунтування у документі Болонського процесу „Регулювання освітніх структур у Європі”, де поняттєвий апарат „компетенцій” задекларований у термінах: „обдарованість (вроджена схильність), здібність (властивість особистості), уміння, навички” [6]. Документ передбачає постійне оновлення їх переліку, що зумовлюється мінливістю потреб суспільства і можливостями роботодавців. Оволодіння компетенціями уможливить опанування соціального досвіду, здобуття навичок життя і практичної діяльності у середовищі сучасного соціуму. Ключові освітні компетенції класифіковані за трьома категоріями:

Інструментальні компетенції – когнітивні, методологічні, технологічні, лінгвістичні – ідентифікуються з пізнавальними здатностями, здатностями розуміти й маніпулювати ідеями й думками, впливати на оточення, приймати рішення і розв’язувати проблеми, володіти навичками проектування, інформаційного менеджменту, працювати з комп’ютером, вміти здійснювати усну і письмову комунікацію, знати другу мову.

Міжособистісні компетенції – як індивідуальні здатності на соціальні інтеракції та кооперацію – ідентифікуються зі спроможністю особистості на самооцінку й критичну оцінку ситуації, готовністю до соціальної взаємодії та співробітництва, вмінням працювати у команді.

Системні компетенції – як здатність комбінувати з інструментальними й універсальними знаннями, розумінням, сприйняттям, обираючи пріоритетні – ідентифікуються з умінням оцінювати й осмислювати систему в цілому та її компоненти, планувати зміни, вдосконалювати існуючу, конструювати нові системи. Деталізовано системні компетенції вбачаються у здатності до навчання й застосування знань на практиці, дослідницьких навичках і адаптивності до нових умов; здатності генерувати нові ідеї, розробляти й керувати проектами, виявляючи лідерство, ініціативність, волю до успіху.

Наведена комбінація здатностей особистості, на нашу думку, меншою мірою стосується т.зв. „навчальних досягнень” студента, тобто того, про що він повинен дізнатися, зрозуміти і продемонструвати по закінченню навчання. Ці досягнення більше відносяться до знань з окремих навчальних курсів, модулів, циклів програми і відображають специфікацію оцінки за кредит. Тому класифікація освітніх компетенцій у документі Болонського процесу вбачається, скоріше, своєрідним „кодексом” ідеального ви-

випускника, зразком, еталоном, моделлю готового „продукту”, якого чекає від університету суспільство і роботодавець. Саме у формуванні „ідеалу випускника” полягає виховний сенс професійних компетенцій як найважливішої складової освітніх програм. А мінливість умов і потреб суспільства та роботодавців об’єктивно потребують постійного оновлення програм, динамічної зміни й адекватної трансформації компетенцій.

Але імплементувати цю інновацію до навчально-виховних практик вищої школи ще не вдалося. У цілому пристойно забезпечуючи репродуктивний рівень мислення й діяльності, далеко не всі вищі навчальні заклади створюють умови для становлення ускладнених рівнів розвитку компетенцій студентів. Причина „впертості педагогіки” вбачається у спробах трансплантації, намаганнях „асимілювати ідеї компетентнісного підходу й представити їх різновидом традиційної педагогіки” [7, с. 31]. Подолання раціоналізму вочевидьється у переосмисленні та оновленні змісту навчальних завдань характеристиками, які б зумовлювали потребу у вищому рівні компетентності, формували пріоритет самостійності й суб’єктності індивіда. Узагальнений у літературі досвід сучасних науково-педагогічних студій [2] свідчить, що навчально-пошуковому активізму студентів сприяють завдання з ознаками невизначеності, неоднозначності, суперечливості, недостатньою надійністю інформації та наявністю альтернативних точок зору і т.ін. Розв’язання таких навчальних завдань стимулює студента до подолання вузького інструменталізму, зміцнення загальнокультурного підмурку, розвитку вміння мобілізувати особистісний потенціал (сутнісні сили) для розв’язання соціальних, екологічних, культурних завдань і розумного морально-доцільного впливу на оточення.

Впровадження компетентнісного підходу гальмується також поверковим сприйняттям педагогічною громадськістю його суті як освітньої інновації. Інноваційним вважається продукт (послуга), обсяг виробництва якого на новітніх технологіях перевищує 70% загального обсягу [4, С. 45-48]. Новітньою кваліфікується технологія, яка кардинально змінила, заперечила – а не доповнила чи поліпшила – технологію діючу. Головний інноваційний ресурс – це таланти, тобто кадри вчених, інженерів, винахідників, кваліфікованих робітників, спроможних бути конкурентоздатними у глобальній економіці. Успіх інновацій у вищій школі, як і у інших сферах, залежить від громадянської позиції та рівня науково-педагогічної компетенції персоналу, творчої активності, стимуляції і мотивації окремих співробітників. Ослаблення названих чинників унеможливило визнати певною частиною викладачів неадекватність усталеної педагогічної практики щодо сучасних умов, що й гальмує впровадження компетентнісного підходу. Оскільки не кожний ВНЗ в Україні досягає здобутків, які б відповідали 70% критерію об’єму освітнього інноваційного продукту, тому й уважати „інноваційним” нинішнє „доповнення” або „поліпшення” традиційних педагогічних студій компетентнісним підходом передчасно.

Натомість сприйняття науково-педагогічною громадськістю компетентнісного підходу, як результату тривалого пошуку системою освіти шляхів наближення до потреб суспільства, сьогодні стало нагальною необхідністю. Багаторічно культивована категорія „кваліфікація” вочевидить звуженою і неспроможною комбінаційно ідентифікувати необхідні характеристики сучасного випускника вищого навчального закладу як сукупності компетенцій – поняттям, що кваліфікується експертами єдністю знань професійного досвіду, здатностей діяти і навичок поведінки індивіда, яким зумовлюються метою, заданістю ситуації й посадою. Компетенції, які спеціаліст набуває в процесі навчання, повинні якнайповніше співвідноситися з потребами його майбутньої виробничої діяльності. Тому портрет сучасного спеціаліста й характер його необхідних компетенцій вимальовується у тандемі „підприємство – університет”. Якщо на Заході такий підхід набуває все більшої вагомості, то в Україні ще не всі представники бізнесу й керівники підприємств дійшли цього усвідомлення. Не дивлячись на активні спроби реформування вітчизняної освіти, її відірваність від реальних потреб економіки й суспільства в цілому залишається значною. Тисячі українських студентів кожного року, не знаходячи можливості по закінченню ВНЗ працювати за спеціальністю, задовольняються лише отриманням диплому. Звідси їх незацікавленість у навчанні, низька якість знань, формальне ставлення до практичних занять. Виходячи на ринок праці, випускник часто має лише приблизне уявлення про свою майбутню роботу. Якщо тільки п'ята частина випускників влаштовується працювати за фахом, то це свідчення того, що вітчизняна вища освіта є, швидше за все, „камерою схову” ніж інструментом розвитку й свідчить про її низьку ефективність. Найбільшою мірою це стосується гуманітарної сфери. Парадокс полягає у тому, що загальнодержавний, регіональні та місцеві ринки праці переживають гостру нестачу кваліфікованих кадрів за умов відносно пристойних кількісних показників науково-освітньої сфери й людського капіталу.

Визначальним чинником формування професійних компетентностей у випускників українських університетів має стати мотивація до успішного навчання, як система цілей, потреб і мотивів, що спонукають діяльну поведінку. Зумовлюється вона станом справ у вітчизняній економіці, соціокультурній, політичній сферах, спрямованості їх по шляху інноваційного розвитку. В Україні сьогодні необхідно вирішувати подвійне завдання: відновити втрачені позиції індустріально розвиненої держави, але вже з використанням ринкових механізмів і, водночас, вийти на траєкторію інноваційного розвитку. Багаторічні спроби вдосконалень освітньої сфери включаючи й законодавчі заходи, справедливо визнаються суспільством недостатніми і часто неефективними. Недооцінка проблем середньої школи, майже повна ліквідація середньої професійної, девальвація вузівської системи навчання, зумовлена значним збільшенням чисельності інститутів (їх філій), часто неуклоплетованих кваліфікованими кадрами викладачів

порування значимості академічної науки й теоретичних досліджень, „віплив мізків”, механічне використання зарубіжного досвіду – всі ці процеси загострюють реформування системи освіти, у т.ч. впровадження компетентнісного підходу. Наразі ще важко визначити, наскільки виявиться ефективним впровадження двоступеневої освіти (бакалаврат і магістра-тура). Є сумніви щодо готовності випускників бакалаврату, тобто спеціалістів загального профілю, до роботи в різних галузях економіки і сфери потуг. Не поліпшило якості навчання й запровадження платної освіти.

Отже, успіх імплементації компетентнісного підходу до навчально-виховних практик вищої школи зумовлюється всім укладом життя, духом того освітнього середовища, змістом навчальних програм і особистісним впливом науково-педагогічного персоналу. Інтерес до компетенцій посилює існуючі протиріччя між потребами суспільства, педагогічною практикою і недостатністю психологічно й методично обґрунтованих дидактичних схем, які пропонуються в наукових публікаціях. Тому впровадження компетентнісного підходу уможливить згладити у свідомості науково-педагогічної громадськості почуття нестабільності і дискомфорту, породжувані динамікою цільових орієнтирів. Логіка передбачає, що на кожному новому етапі розвитку суспільства актуалізуються ті чи інші компетенції випускника вищої школи. Це вимагає необхідності своєчасного прогнозування, проектування, моделювання тих компетенцій, які університет передбачає отримати на „виході” освітнього процесу на основі аналізу існуючих господарських і соціальних проблем та перспективних вимог. Таким чином, компетентнісний підхід, як один із способів досягнення нової сучасної якості освіти, може виявитися ланцюгом у справі модернізації української вищої школи.

Список використаних джерел

1. Дзя.: Бібік Н.М. Компетентність у навчанні // Енциклопедія освіти /Н.М. Бібік; АПН України; Гол. ред. В.Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 408-409; Десятков Т. Національні рамки кваліфікацій в країнах ЄС: порівняльний аналіз: Наук.-метод. посібник /Т.Десятков; за ред. Н.Г.Ничкало. – К.: АртЕк, 2008. – 112 с.; Матеріали Міжнародної наукової конференції „Імплементація західних освітніх стандартів у пострадянських країнах” (Київ, 21-22 квіт. 2008). – К., 2008; Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: Матеріали семінару в АПН України 18 березня 2009 р. //Педагогіка і психологія. – 2009. – №3. – С.13-71; та ін.
2. Дзя.: Зайчук Г. Педагогічні технології формування професійної компетенції майбутнього маркетолога туристичної сфери /Ганна Зайчук //Вища школа. – 2010. – №1. – С. 37-42; Сорокіна Г. Формування функціональних компетентностей майбутніх фахівців зв'язку /Галина Сорокіна //Вища школа. – 2009. – №12. – С. 34-38; та ін.
3. Ильенков Э.В. Об эстетической природе фантазии //Ильенков Э.В. Искусство и коммунистический идеал: Изб. ст. по философии и эстетике /Сост. А.Г.Новохатько; Предисл. М. Лифшица. /Эвальд Ильенков. – М.: Искусство, 1984. – 384 с.
4. Дзя.: Лебедева Е. Инновационное развитие и образование /Елена Лебедева //Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – №12. – С.45-54.
5. Дзя.: Лихачов Б.Т. Теория эстетического воспитания: Учеб. Пособие по спецкурсу для пед. ин-тов /Борис Лихачов. – М.: Просвещение, 1995. – 175 с.

6. Tuning Educational Structures in Europe. – [www.etica.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning/tuning – en.html](http://www.etica.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning/tuning-en.html)

7. Швалб Ю. Психологічні аспекти компетентнісного підходу в освіті // Швалб // Вища школа. – 2010. – №1. – С.31-36.

Стаття надійшла до редакції 01.06.2010р.

УДК 371.1-026.15

*Т.Є. Кристончук,
к. пед. н., ст. викладач,
Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА В СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті представлена проблема, пов'язана з роллю та значенням творчої діяльності викладача у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Розглянуто специфіку та ознаки педагогічної творчості педагога, виділено критерії творчої педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійна компетентність, творча діяльність педагога.

В статті для обговорення пропонується проблема, пов'язана з значенням творчої діяльності викладача в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу. Розглянуто специфіку та ознаки педагогічної творчості педагога, виділено критерії творчої педагогічної діяльності.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, творческая деятельность педагога.

The problem connected with the role and meaning of creative teacher's activity in teaching-bringing process of the higher establishment is presented in the article. The specific and characteristic of pedagogical teacher's creativity are examined; the criteria of creative pedagogical activity are distinguished.

Key words: professional competence, creative activity of the teacher.

Постановка проблеми. В умовах інформаційного суспільства вивчення неперервної професійної освіти полягає не тільки в адаптації фахівців до потреб ринку праці, підвищенні їхньої кваліфікації, можливості отримання нової спеціальності, але у формуванні якісно нової професійної культури людей. Тому випускники навчальних закладів повинні бути не тільки професіоналами, бездоганними фахівцями у своїй галузі, але і високоосвіченими, впевнено орієнтуватися в інших сферах, культурі, літературі, компетентними, здатними до прийняття відповідального рішення [2, с. 256]

Реформування національної системи педагогічної освіти вимагає створення нових стандартів, удосконалення навчальних програм, доповнення змісту навчальних посібників та підручників. Сьогодні зміст системи освіти має забезпечувати передумови для запровадження педагогічних технологій творчого розвитку учнів, вчителів та викладачів, формування розвитку творчої особистості, предметної, особистісної, методологічної соціальної компетентності.

Саме тому набуття сучасним вчителем, викладачем не тільки необхідних професійних знань, умінь та навичок, але і знання методів наукової